

Kalervo Ilmanen

75 VUOTTA KUNNALLISTA LIIKUNTAHALLINTOA - Urheilu- ja leikkipaikkojen tarve ajoi lautakuntien perustamiseen

Tämän päivän suomalainen kaupunkiasukas pitää lähes itsestäänselvyytenä, että hänen asuinkunnastaan löytyvät monipuoliset ja hyvätasoiset liikuntapalvelut. Jo keskisuurissa, eli tuollaisissa viidenkymmentuhannen asukkaan kaupungeissa, oletetaan olevan kunnan puolesta tarjolla hyvät urheilukentät, uima- ja jäähallit sekä monipuoliset mahdollisuudet kunto- ja virkistysliikuntaan. Todellisuudessa sanotut palvelut myös kaupungeista löytyvät. Mutta aina eivät asiat ole urheilun ja liikunnan harrastamisen kannalta olleet näin hyvässä mallissa. Ei tarvitse mennä ajassa taaksepäin kuin runsaat kolme vuosikymmentä, niin uimahallit olivat harvinaisia, ja maamme ensimmäistä jäähallia oltiin vasta rakentamassa Tampereelle. Ja kun tästä edetään historiassa vielä puoli vuosisataa, tullaan ajankohtaan, jolloin Suomessa aloitettiin keskustelu siitä, pitikö kaupunkien ylipäätään rakentaa urheilu- ja leikkikenttiä sekä uimaloita ja pitikö niitä hoitamaan asettaa oma hallintokunta vai ei.

Helsinki edelläkävijänä - arkkitehti Jungin muistio

Helsingissä keskustelun kunnallisten urheilu- ja leikkikenttien tarpeellisuudesta aloitti vuonna 1913 Suomen Voimistelunopettajaliitto. Se lähetti kaupunginvaltuustolle kirjelmän, jossa kiinnitettiin vakavaa huomiota pääkaupungin lasten ja nuorison puutteellisiin ulkoilumahdollisuuksiin. Erityisen kiperä tilanne oli Kallion työläiskaupunginosassa, jossa lapset leikkivät laumoittain kaduilla ja pihamailla sekä viruivat jalkakäytävillä. Tuossa kuudenkymmentuhannen asukkaan työläisyhteisössä oli käytössä ainoastaan pieni Haapaniemen urheilukenttä. Sekin oli sijaintinsa puolesta epäedullinen, koska kenttää reunustivat toisaalla vilkasliikenteinen Viertotie toisaalla teollisuus- ja varastorakennukset. Voimistelunopet-

tajaliitto ehdotti, että kunnan toimesta rakennettaisiin riittävästi kenttiä eri kaupunginosiin ja että niitä valvomaan palkattaisiin tarkoitukseen koulutetut asiantuntijat.

Liiton esitysten johdosta intoutui Helsingin tuolloinen ja koko Suomen ensimmäinen asemakaava-arkkitehti Bertel Jung laatimaan laajan muistion, jossa urheilupaikkojen rakentamista tarkasteltiin kansainvälisiin esimerkkeihin nojautuen. Aivan aluksi Jung totesi, että ilman syvällistä asioiden tarkastelua hän olisi jättänyt koko Voimistelunopettajaliiton aloitteen silleen mutta että kysymyksen tarkempi pohdinta sai hänet vakuuttumaan sen tärkeydestä. Ennen muuta silmäys eräiden kunnallisesti valvutuneiden ulkomaisten kaupunkien vastaaviin oloihin on nimittäin saanut minut vakuuttumaan siitä, että me emme ole tässä kohden pysyneet niiden parannusten tasalla, joita monin paikoin sivistysmaissa on tehty. Sivistysmailla Jung tarkoitti Pohjois-Amerikkaa, Saksaa, Englantia, Itävaltaa ja Tanskaa, joiden maiden suurimpiin kaupunkeihin hän vertasi Helsinkiä.

Suurimman huomion kohteena olivat Pohjois-Amerikan kaupungit ja niistä ennen muuta Chicago. Tuossa uudisraivaajien luvatussa maassa oli Jungin mielestä kaikkein kehittyneimmät olot, mitä kunnallisiin uudistuksiin tuli. Suomalainen kaupunkisuunnittelija voi vain kadehtia amerikkalaisten kykyä ryhtyä kaupunkiansa uudestijärjestämiseen tekniikan kehityksen vaatimusten mukaisesti. Näissä vaatimuksissa oli huomioitu myös urheilu- ja liikuntapaikkojen tarve. Erikoisesti Jung mainitsi Chicagon puistikot, joita oli kaikkiaan kuusikymmentä.

Tavallisesti puistoissa oli ainakin seuraavat laitokset: suuri puiden ja kävelytien ympäröimä kenttä amerikkalaisten kansallispelejä, jalkapalloa ja lyöntipalloa (baseball) tai kylmänä vuodenaikana, luistelua varten; lisäksi voimistelukojeilla varustettuja ulkovoimistelukenttiä, toinen miehille ja pojille, toinen naisille ja tytöille, ja niiden ympärillä pikajuoksuratoja; lisäksi pikkulasten leikkipaikaksi varattu nurmikko, jonka keskessä kahlaamiseen soveltuva matala puro; lisäksi avonainen uima-allas, jonka ympärillä on laitokset hiekka- ja aurinko- ynnä ryöppykylpyjä varten, pukusuojia y.m... Eli Jung esitteli muistiossaan ihanneratkaisuksi täyden palvelun liikuntakeskusten rakentamista, jollaisia Suomen kaupunkeihin

alkoi syntyä vasta 1960- ja 1970- luvuilla. Tällä perusteella häntä olisi voinut pitää lähinnä haaveksijana, mutta näin ei asianlaita suinkaan ollut.

Paremminkin Jung oli monessa kaupunkisuunnitteluun liittyvässä asiassa edelläkävijä. Vaikka hän käytti suunnittelunsa ideapohjana ulkomaisia esikuvia ja vaikutteita, hän osasi soveltaa ne suomalaisiin olosuhteisiin. Jung ymmärsi, että viime kädessä kaupunkien rakentamisen vauhdin ja palvelujen laajuuden määräsi niiden varallisuus, joka esimerkiksi Helsingissä oli vähäisempää kuin Amerikan ja Euroopan suurissa metropoleissa. Silti hänen mielestään voitiin myös Helsingissä tehdä paljon. Ensimmäisenä tehtävänä oli varata kaupungin käyttöön riittävästi maata, josta erotettaisiin selkeät kokonaisuudet asukkaiden virkistyskäyttöön. Jungin yhtenä saavutuksena oli, että Helsingin Keskuspuisto alkoi hänen aikanaan hahmottua pääkaupungin keuhkoina toimivaksi virkistys- ja vihervyöhykkeeksi.

Jungin muistiossa ei perusteltu urheilu- ja virkistysalueiden tarpeellisuutta pelkästään kaavallisena ratkaisuna. Niille esitettiin myös voimakas sosiaalinen perustelu. Helsingissä oli asemakaava-arkkitehdin mielestä siirrytty vaiheeseen, jota voi pian verrata Euroopan miljoonakaupunkien tilaan. Työväenluokkaan kuuluvien määrä lisääntyi, ja heidän asuinalueensa olivat usein ahtaita ja kaikin tavoin puutteellisesti varustettuja. Tästä taas seurasi, että työläiskaupunginosien lapset ja nuoret elivät epäterveellisissä olosuhteissa, jolloin ahtaitten ja hygieenisesti arveluttavien pihojen vastapainoksi piti saada virkistyspaikkoja. Niitä tarvittiin myös koululaisille, koska Jungin mielestä tulevaisuuden koulukasvatuksessa tuli entistä enemmän panna painoa ulkosalla tapahtuviin harjoituksiin ja leikkeihin.

Laajoihin perusteluihinsa nojautuen asemakaava-arkkitehti tuli lopulta siihen tulokseen, että maan pääkaupungilla on kaiketi eräitä velvollisuuksia, kun on kysymyksessä asia, jolla yleiseen kansanterveyteen ja nuorison ruumiilliseen kasvatukseen nähden sanotaan olevan niin tavattoman suuri merkitys. Jotta Helsinki kulkisi tässä asiassa Suomen kaupunkien etunenässä tarvittiin Jungin mielestä ensin riittävästi kunnallisia urheilu- ja leikkipaikkoja. Niiden rakentamisen ja käytön suunnittelua varten hän esitti perustettavaksi ammattimiesvaliokunnan, joka voisi

käyttää teknillisissä kysymyksissä apunaan rakennuskonttorin virkamiehiä.

Lautakunta asetetaan opettajajärjestöjen aloitteesta

Vaikka Jungin muistiolla oli kieltämättä suuri vaikutus Helsingin kaupungin päättäjiin, eivät nämä kuitenkaan olleet valmiit läheskään kaikkiin asemakaava-arkkitehdin esittämiin toimiin. Ensi vaiheessa päätettiin kiireellisimpinä tehtävinä rakentaa eri puolille kaupunkia uusia urheilu- ja leikkikenttiä sekä myöntää tukea Suomen Voimistelunopettajaliitolle Anniskeluyhtiön voittovaroista, jotta se palkkaisi kentille leikkien ohjaajia. Kysymys erityisen, urheilupaikkoja pohtivan ammattivaliokunnan asettamisesta hautautui tällä erää ja putkahti esille uudelleen vasta muutaman vuoden kuluttua.

Helsingin kaupungin kansakoulujen opettajat eivät olleet tyytyväisiä saatuihin parannuksiin. He asettivat lokakuussa 1916 komitean pohtimaan lasten ja nuorison leikki- ja urheilutoiminnan järjestämistä. Komitea yhtyi kaikissa tärkeimmissä kohdin jo arkkitehti Jungin esittämiin näkemyksiin. Sen lisäksi se esitti, että urheilukenttien rakentamista ja valvontaa varten asetettaisiin erillinen seitsenjäseninen lautakunta. Helsingin kansakoulujen opettajaliitto hyväksyi esityksen ja ehdotti valtuustolle urheilulautakunnan perustamista. Itseoikeutetuiksi jäseniksi lautakuntaan esitettiin kaupungin asemakaava-arkkitehtia ja puutarhuria. Lisäksi lautakuntaan katsottiin sopivaksi valita yksi oppikoulujen opettajien edustaja, yksi suomenkielisten ja yksi ruotsinkielisten kansakoulunopettajien edustaja sekä yksi urheiluseurojen nimeämä jäsen. Jo vähän aikaisemmin olivat kaupungin ruotsinkieliset opettajat jättäneet valtuustolle suurin piirtein samansisältöisen ehdotuksen, joten menettelystä oli ilmeisesti sovittu opettajajärjestöjen kesken.

Tälläkin kertaa asioiden käsittely otti aikansa. Vihdoin tammikuussa 1919, tuolloin nykyisen kaupunginhallituksen virkaa toimittanut rahatoimikamari totesi, että asian kanssa oli jo palloteltu tarpeeksi. Oli tullut aika ratkaista, perustetaanko pääkaupunkiin urheilulautakunta vai ei. Rahatoimikamari asettui perustamisen kannalle, koska sen mielestä urheiluun ja liikuntaan liittyvät tehtävät olivat Helsingissä paisuneet

sellaisiin mittoihin, että niitä hoitamaan tarvittiin erillinen hallintokunta. Mutta opettajajärjestöistä poiketen rahatoimikamari katsoi, että hallintokunta voisi olla viisijäseninen ja että siihen olisi parasta valita henkilöitä, jotka todella tunsivat urheiluasioita. Mitään kaupungin virkamiesten etuoikeutettua jäsenyyttä ei rahatoimikamari katsonut suotavaksi. Sen sijaan se esitti urheiluliitoille mahdollisuutta nimetä edustajansa perustettavaan lautakuntaan.

Valtuuston valmisteluvaliokunta yhtyi rahatoimikamarin näkemyksiin. Ainoastaan lautakunnan kokoonpanon suhteen se oli eri mieltä. Valmisteluvaliokunta näet katsoi, että valtuuston tuli suvereenisti valita kaikki viisi jäsentä suhteellista vaalitapaa noudattaen. Valtuusto hyväksyi valiokunnan ehdotuksen keskustelutta, ja 15 päivänä huhtikuuta 1919 näki päivänvalon Suomen ensimmäinen kunnallinen urheilulautakunta. Jäsenet siihen valittiin valtuuston seuraavassa kokouksessa, kuudentena toukokuuta. He olivat diplomi-insinööri Erik von Frenckell, voimistelunopettaja Elin Kallio, verhoilijamestari Väinö Lähteinen, filosofian kandidaatti Eino Pekkala ja lehtori Klaus Uuno Suomela. Puheenjohtajakseen lautakunta valitsi Erik von Frenckellin.

Maamme ensimmäisen urheilulautakunnan jäsenten nimet kertovat, että he kaikki olivat kiistatta eturivin urheilun ja liikuntakasvatuksen asiantuntijoita. Siten arkkitehti Jungin muistiossa voimakkaasti esiin noussut yhteiskunnallinen perustelu toteutui. Helsingissä urheilulautakunnan työtä leimasi alusta alkaen selvä näkemys siitä, että liikuntakasvatuksella ja kaupungin urheilupaikkojen rakentamisella on laaja yhteiskunnallinen merkitys. Ennen muuta tuo merkitys nähtiin lasten ja nuorten viihtyvyydessä ja terveydenhoidossa. Tosin näiden painotusten oheen alkoivat yhä enemmän nousta urheilujärjestöjen ja kilpaurheilun harjoittamisen asettamat vaatimukset. Pääkaupunkiin tarvittiin kunnollisia urheilukenttiä ja voimistelusaleja, jotta koko ajan kasvavalle urheiluharrastukselle löydettiin purkautumiskanavat. Erytisen painokkaasti tämä tuli esiin heti Suomen itsenäistymisen jälkeen 1920- ja 1930 -luvulla, jolloin kansallinen urheiluinnostus oli korkeimmillaan. Etsihän nuori tasavalta yhtä olemassaolonsa perustetta juuri kilpaurheilumenestyksen kautta. Silti pääkaupungin urheiluhallinnossa säilyi muita enemmän tietynlainen laaja-alaisuus. Helsingissä ei urheilulautakunta ollut oikein missään

vaiheessa pelkästään urheiluseurojen etujen ajaja kuten monissa muissa maamme kaupungeissa.

Mualla urheiluseurat ratkaisijan roolissa

Kunnallisen liikuntahallinnon historian vaiheita tutkittaessa on käynyt ilmi, että ainakin Turussa, Tampereella, Oulussa, Joensuussa, Kajaanissa, Hämeenlinnassa ja Vaasassa ratkaiseva sysäys kunnallisen urheilulautakunnan perustamiseen tuli paikallisilta urheilujärjestöiltä. Useimmiten urheilujärjestöt olivat vaatimassa, että kaupungin toimesta rakennettaisiin tai kunnostettaisiin mitat täyttävä urheilukenttä. Ei ollut sattuma, että nuo vaatimukset osuivat 1920-luvulle, jolloin erityisesti rata- ja kenttäurheilun harrastus oli kaupungeissa suuressa suosiossa. Toki urheiluseurat olivat monilla paikkakunnilla yrittäneet ratkaista kenttäasioita omin voimin, mutta harrastajien määrän jatkuvasti noustessa, alkoi olla selvää, etteivät seurojen voimavarat riittäneet kenttien ylläpitoon. Toisaalta kunnollisten harjoittelupaikkojen puute alkoi ulottua 1920-luvun alussa lähes kaikkeen urheilutoimintaan. Kaupungeissa ei ollut seurojen mielestä riittävästi urheilukenttiä, uimalaitoksia, voimistelusaleja ja luistinratoja.

Kun kaupungit parhaassakin tapauksessa tukivat urheilupaikkojen ylläpitoa vain vähäisin raha-avustuksin, osoittautui jatkuva, vuodesta toiseen tehty talkootyö liian raskaaksi urheiluseuroille. Tämä siitäkin huolimatta, että joissakin kaupungeissa seurat olivat perustaneet omia urheilukenttäkomiteoita, joiden tehtävänä oli kesäisin huolehtia urheilukentän kunnosta ja talvisin luistinradasta. Mutta mitään kevyttä puuhaa tämä ei ollut. Esimerkiksi Vaasassa luistinratojen eteen uhrattiin vuosisadan alussa monta talkootyötuntia ja hikipisaraa.

Olavi Oksanen kertoo lehtiartikkelissaan, kuinka vaasalaisseurat joutuivat koville luistinratojen ylläpidossa. Koska maaratoja ei vielä tunnettu, jouduttiin luistinrata perustamaan meren jäälle. Homma alkoi syksyllä sen jälkeen, kun pakkaset olivat vahvistaneet jään riittävän paksuksi. Ensimmäisenä työnä oli radan mittaaminen, minkä jälkeen jäähän piti hakata reiät aita- ja sähköpylväitä varten. Jos talkoomiehille ei ollut hiki noussut pintaan vielä reikiä hakatessa, niin aivan varmaan

hiki tuli silloin, kun alettiin pystyttää pylväitä ja aital Levyjä. Se oli tosi rankkaa puuhaa. Lopuksi radalle vedettiin hevospelillä puku- ja lipunmyyntikopit. Mutta eivät työt vielä tähän jääneet, vaan tietenkin rata oli pidettävä auki lumesta ja sitä oli myös aika ajoin hiottava.

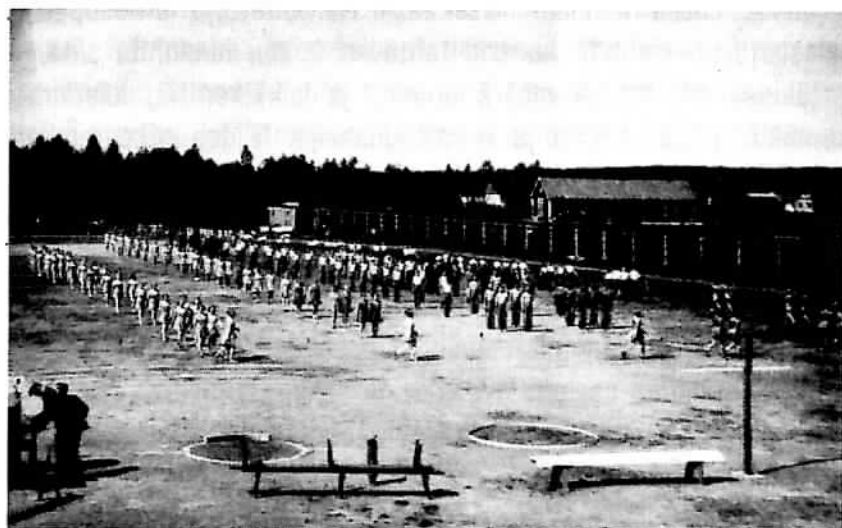
Luonnonjäällä oleva kenttä jouduttiin sekin aina tarvittaessa jäädyttämään. Jäädytys sujui siten, että vesi nostettiin ämpäreillä läheisestä avannosta 600 litran vesisaaviin, joka kelkalla työnnettiin radalle. Vesi taas juoksetettiin 3x3 metrin suuruiselle säkkikankaalle avaamalla saavin alaosassa oleva tappi. Kangasta laahattiin sitten kelkan perässä, kunnes koko rata oli saatu jäädytettyä. Joten ei jäädytyskään mitään kevyttä puuhaa ollut.

Kevyttä ja vaaratonta ei ollut myöskään joka kevät eteen tullut luistinradan purku. Siihen voitiin ryhtyä vasta, kun aurinko oli sulattanut jään aitojen ja sähköpylväiden ympäriltä. Aital Levyt, pylvää ja kopit oli rahdattava rantaan ja pinottava katoksen alle odottamaan seuraavaa talvea. Tässä puuhassa vaarana oli jäihin putoamiset, joita sattui niin usein, että siihen oli varauduttu. Kylmän kylvyn saaneita odotti jonkin lähitalon lämmin sauna, jonne oli varattu myös kuivia vaatteita.

Tietenkin edellä kerrottu Olavi Oksasen kuvaus Vaasan luistinratojen ylläpidosta antaa vain kalpean aavistuksen siitä, kuinka paljon talkootyötä urheiluseurat olivat valmiita uhraamaan liikuntapaikkojen eteen. Kuten tunnettua, monilla paikkakunnilla seurat rakensivat omia kenttiä ja jopa urheilutaloja. Ennen muuta maaseutukunnissa talkootyöllä tehtiin paljon ja talkootyöperinne on niissä jatkunut aina näihin päiviin. Sen sijaan suuremmissa kaupungeissa tultiin jo 1920-luvun alussa tilanteeseen, jossa talkootyön järjestäminen tuli vaikeaksi. Tässä suhteessa kaupunkiyhteisö erosi maaseudusta. Aivan yhtä hyvin kuin siinäkin, että seurat alkoivat olla sitä mieltä, että urheilupaikkojen järjestäminen kuului kunnan toimialaan.

Tampereella pitivät TUL:n seurat yhdessä liittonsa piirikunnan edustajien kanssa elokuun lopulla 1921 kokouksen, jossa asetettiin tiukkoja vaatimuksia kaupungin johdolle. Kokousväki totesi kaupungin kenttäolot suorastaan surkeiksi ja väitti, että monilla maaseutupaikkakunnillakin olivat asiat tässä suhteessa paremmalla tolalla kuin maan suurimpiin kaupunkeihin kuuluvalla Tampereella. Eikä kaupungin viran-

omaisten toimesta oltu kenttäasiassa mitään muuta tehty kuin annettu katteettomia lupauksia.

Suorituspaikkojen vaatimustaso nousi urheiluharrastuksen levitessä, eivätkä seurat enää talkoovoimin kyenneet paikkoja hoitamaan. Kuntien oli siis tultava apuun. Kuvassa varkauteilaista liikuntamaisemaa 1930-luvulta. Kuva: Varkauden Tarmon valokuvakokoelmat.

Mutta nyt ainakin työläisurheiluväen mitta oli täyttynyt. Kokous päätti, että nykyhetkellä, kun työläisiä painaa raskas verotaakka siinä määrässä, että vain harvat työläiset näiden ehtojen vallitessa voivat veronsa suorittaa, niin kaikki työläisurheilijat Tampereella turvautuvat veronmaksulakkoon siinä tapauksessa, että valtuusto hylkää työläisurheilijain kohtuulliset vaatimukset. Siis työläisurheiluväki uhkasi sosiaalidemokraattisjohtoista kaupunginvaltuustoa veronmaksulakolla, jollei kaupunkiin saataisi kunnollista urheilukenttää. Asetelma oli poliittisesti varsin erikoinen, ja ei ollut sitten niinkään kumma, että näiden kiihkeiden tapahtumien seurauksena valtuustossa nousi esiin tarve urheilulautakunnan asettamisesta. Lopullisen päätöksen viisijäsenisen urheilulautakunnan perustamisesta valtuusto teki helmikuussa 1922.

Samoin kuin Tampereella myös Oulussa urheilulautakunnan perustamisajatus lähti liikkeelle TUL:n seurojen toimesta. Ne jättivät kesäkuussa 1923 valtuustolle kirjelmän, jossa kiinnitettiin huomiota kaupungin velvollisuuksiin rakentaa kaikille asukkaille tarkoitettuja urheilupaikkoja. Oululaisseurojen mielestä kunnan tehtäviin kuului huolehtia siitä, että käytettävissä on riittävä määrä urheilu- ja leikkikenttiä, luistinratoja, kelkkamäkiä, uimalaitoksia ja voimistelusaleja. Niiden rakentamista ja hoitoa varten oli taas syytä perustaa asiantuntijoista koostuva hallintoelin, urheilulautakunta. Poliittiset päättäjät ottivat kirjelmässä esitetyt asiat vakavasti, tosin pienen viiveen jälkeen. Urheilulautakunta Ouluun saatiin vasta puolentoista vuoden kuluttua siitä, kun sen perustamista oli ensi kerran ehdotettu.

Miksi kaupungit ennen maaseutua?

Edellä on käynyt selväksi, että maamme keskeiset kaupungit asettivat urheilulautakuntansa jo 1920- luvulla. Sen sijaan maaseutukunnissa urheilulautakuntia alettiin yleisemmin perustaa vasta toisen maailmansodan jälkeen. Mistä tämä perustamisajankohtien suuri ero? Ensimmäinen selitys löytyy tietenkin kunnallishallinnon kehittyneisyyden tasosta. Koska urheilulautakunnat olivat aina liikuntalain säätämiseen - siis vuoteen 1980 - asti niin sanottuja vapaaehtoisia hallintokuntia, kunnat saivat täysin itsenäisesti päättää lautakunnan asettamisesta. Kaupungeissa oli luonnollisesti jo hallinnon tehokkaan hoidon kannalta mielekäs- tä asettaa urheilulautakunta viimeistään siinä vaiheessa, kun kaupungille alkoi tulla entistä enemmän urheiluun ja liikuntakasvatukseen liittyviä tehtäviä. Suurimmat paineet kohdistuivat alussa urheilupaikkojen rakentamiseen.

Toinen selitys löytyy ilman muuta kuntataloudesta. Kaupungit olivat maalaiskuntia varakkaampia. Niiden verokertymä mahdollisti vähin erin palvelutarjonnan laajentamisen. Jo 1920- luvulla oltiin tultu vaiheeseen, jossa aivan kaikkia veromarkkoja ei tarvinnut uhrata kunnallistekniikkaan, koululaitokseen sekä köyhäin- ja terveydenhoitoon. Tosin urheilu- ja liikuntapalveluihin käytetyt varat eivät kovin suurta osuutta kunnan ta-

loudesta vielä alkuvaiheessa lohkaisseet. Tavallisimmin niiden osuus kaupunkien kokonaismenoista jäi alle puolen prosentin.

Kolmanneksi kaupunkeja ja maaseutua erottivat ulkopuoliset vaikutteet. Ennen muuta Helsinki oli tästä oivallinen esimerkki. Pääkaupungin keskeiset virkamiehet ja poliittiset päättäjät olivat tämän vuosisadan alussa erittäin kiinnostuneita siitä, mitä muualla maailmassa tapahtui. Helsinkiä pyrittiin kehittämään tietoisesti eurooppalaisena suurkaupunkina, mitä varten virkamiehet tekivät lukuisia ulkomaisia opintomatkoja ja tutustuivat kirjallisuuden kautta muualla vallitseviin oloihin. Yhtenä esimerkkinä ulkomaisten vaikutteiden hyödyntämisestä oli asemakaava-arkkitehti Bertel Jungin muistio, jolla tuli sitten olemaan ratkaiseva merkitys maamme ensimmäisen urheilulautakunnan perustamiseen.

Hieman Helsingistä poiketen maamme muissa kaupungeissa ensimmäiset ehdotukset urheilulautakuntien asettamiseksi tulivat urheiluseurojen taholta. Tietenkin tässä oli niin, että urheiluseuroihin ja miksei myös poliittisiin päättäjiin vaikutti varmasti pääkaupungin esimerkki. Joten tässäkin voisi ajatella sellaista uusien aatteiden leviämisen kaavaa, jossa ensinnä pääkaupunki ottaa vaikutteita ulkomailta, sitten samat vaikutteet leviävät pääkaupungista maakuntien suurimpiin kaupunkeihin ja niistä taas ympäröivälle maaseudulle. Kuitenkaan aivan näin yksioikoisesti eivät asiat edenneet.

Maamme suurimmissa kaupungeissa päädyttiin urheilulautakuntien asettamiseen varsin itsenäisesti - Helsingistä riippumatta. Virikkeen antajana oli tulosurheilun läpimurto. Kilpailupohjainen tulosurheilu tarttui helposti nuorisoon. Se kiehtoi, se antoi elämyksiä ja sen avulla päästiin irti arjesta. Tiedotusvälineiden kehittyminen muun yhteiskuntakehityksen myötä taas varmensi, ettei urheiluinnostuksen tarvinnut suinkaan olla riippuvainen omakohtaisesti koetusta kilpailusta. Riitti, kun kilpailussa menestynyt oli läheiseksi koettu - joko suomalainen tai sitten esimerkiksi turkulainen, tamperelainen tai joensuulainen. Erityisesti olympialaiset nostivat esiin urheilun merkityksen kansallisen innostuksen luojana. Ja tässä urheilun aikaansaamassa kansallisessa innostuksessa suomalaiset olivat ja ovat ilmeisesti yhä edelleen lyömättömiä.

Urheiluinnostuksen ensi vaiheessa astuivat kuvaan seurojen omat pyrkimykset rakentaa ja kunnostaa urheilupaikkoja. Kun sitten omat

voimavarat eivät riittäneet käännettiin kaupungin puoleen. Kaupungin mahdollisuudet urheilupaikkojen rakentamiseen olivat ensinnä riippuvaiset taloudellisesta tilanteesta. Eli kaupunki voi rakentaa esimerkiksi urheilukentän ainoastaan siinä tapauksessa, jos sillä oli siihen varaa. Toiseksi kentän rakentaminen oli riippuvainen poliittisesta tahdosta. Päätöksentekijöiden piti hyväksyä ajatus, että urheilukenttien ja muiden liikuntapaikkojen rakentaminen kuului kaupungin tehtäviin. Urheiluseurat muokkasivat tarmokkaasti päätöksentekijöitä suopeiksi kunnalliselle urheilurakentamiselle. Aluksi seurat olivat monissa kaupungeissa itse valmiita kantamaan vastuun urheilupaikkojen hoidosta. Tätä varten ne perustivat yhteisiä urheilukenttäkomiteoita.

Aikaa myöten kävi kuitenkin selväksi, etteivät seurat kykene talkoopohjalla vastaamaan kaupunkien urheilupalveluista. Tässä vaiheessa ne alkoivat esittää urheilulautakuntien asettamista. Vasta kunnallisten urheilulautakuntien perustamisen jälkeen seurat pääsivät keskittymään varsinaiseen tehtäväänsä, urheilutoiminnan pyörittämiseen. Toisaalta kunnat alkoivat määrätietoisesti kehittämään liikuntapalvelujen verkostoa, joka tänä päivänä takaa suomalaisille erinomaiset mahdollisuudet liikunnalliseen vapaa-ajan viettoon. Tosin tämänhetkisen taloudellisen laman seurauksena ovat monet kunnalliset liikuntapalvelut joutuneet leikkausten kohteeksi. Siten historia saattaa tulevaisuudessa toistaa itseään: kunnallisesta tarjonnasta siirrytään yhä enemmän yksityisiin ja talkoopohjaisiin liikuntapalveluihin.

LÄHDELUETTELO

Helsingin kaupungin keskusarkisto, Helsinki

- Bertel Jungin promemoria rahatoimikamarin lähetteeseen huhtikuun 17 päivältä 1913, joka koskee erinäisten Suomen Voimistelunopettajaliiton edustajain esitystä kaupungin leikki- ja urheilukenttöin käyttämisestä. 27.2.1914. Kaupunginvaltuuston painetut asiakirjat 1914/n:o 50.
- Helsingin ruotsinkielisten kansakoulujen opettaja- ja opettajataryhdistyksen kirjelmä valtuustolle 19.12.1916. Kaupunginvaltuuston pöytäkirjan 15.4.1919 sitomattomat liitteet.

- Helsingin suomenkielisten kansakoulujen opettajaliiton asettaman komitean mietintö 23.11.1916. Kaupunginvaltuuston pöytäkirjan 15.4.1919 sitomattomat liitteet.
- Helsingin suomenkielisten kansakoulujen opettajaliiton kirjelmä valtuustolle 7.2.1917. Kaupunginvaltuuston pöytäkirjan 15.4.1919 sitomattomat liitteet.
- Kaupunginvaltuuston 15.4.1919 esityslista.
- Kaupunginvaltuuston 15.4.1919 pöytäkirja.
- Rahatoimikamarin esitys erinäisten leikki- ja urheilupaikkain laittamisesta ja järjestämisestä Helsinkiin. Kaupunginvaltuuston painetut asiakirjat 1914/n:o 50.
- Suomen Voimistelunopettajaliiton kirjelmä Herroille Helsingin kaupungin Valtuusmiehille 2.4.1913.
- Kaupunginvaltuuston painetut asiakirjat 1914/n:o 50.

Oulun kaupungin keskusarkisto, Oulu

- TUL:n Peräpohjolan piiritoimiston ja V- ja U- seura Oulun Tarmon ja TUL:n Oulun Uimarien kirjelmä kaupunginvaltuustolle 10.3.1923. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 12.6.1923, liite.

Tampereen kaupungin keskusarkisto, Tampere

- Pöytäkirja TUL:n seurojen yhteisestä kokouksesta 21.8.1921. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 1.11.1921, liite.

Aalto Teemu, Helsingin kaupungin urheilu- ja ulkoiluhallinto 1919-1969. Helsinki 1969.

Hietala Marjatta, Innovaatioiden ja kansainvälistymisen vuosikymmenet. Tietoa, taitoa, asiantuntemusta. Helsinki eurooppalaisessa kehityksessä 1875-1917. Osa 1. Jyväskylä 1992.

Ilmanen Kalervo, Kehityksen eturivissä. Keravan liikuntatoimi 65-vuotias. 1925-1990. Helsinki 1991.

Juppi Joel, Kajaanin kaupungin kunnallisen urheilutoiminnan historiikki vuoteen 1960. Urheilun historian erikoistyö Helsingin Voimistelulaitoksella. Kajaani 10.9.1961. (Moniste.)

Kallioniemi Jouni, Kentiltä ja kokouksista. Turun kaupungin urheilu- ja liikuntatoimen seitsemän vuosikymmentä 1922-1992. Turku 1992.

Kuusanmäki Jussi, Sosiaalipolitiikkaa ja kaupunkisuunnittelua. Tietoa, taitoa, asiantuntemusta. Helsinki eurooppalaisessa kehityksessä 1875-1917. Osa 2. Jyväskylä 1992.

Markkanen Erkki & Nygård Toivo, Luistinradalta liikuntahalliin. Jyväskylän liikuntatoimen historiaa 1925-1988. Jyväskylä 1989.

Oksanen Olavi, Vaasalaisseurat olivat alussa lujilla. Luistinratatoiminta hikistä puurtamista. Pohjalainen 29.3.1991.